

Biblioteksplan för Östhammars kommun, 2019 – 2022

Bakgrund och syfte

Enligt bibliotekslagen ska kommuner anta biblioteksplaner för sin verksamhet på biblioteksområdet.¹

Biblioteksplan för Östhammars kommun 2019-2022 omfattar både folkbiblioteket och de kommunala skolbiblioteken och är ett styrdokument som visar den politiska viljeinriktningen för utvecklingen av kommunens biblioteksverksamhet under perioden 2019-2022.

Biblioteken och kommunens strategiska inriktningsområden.

Kommunens flerårsplan 2019 – 2021 specificerar fyra strategiska inriktningsområden: En hållbar kommun, En lärande kommun, En öppen kommun, En attraktiv och växande kommun.

Inriktningsområde En hållbar kommun

Biblioteken är en funktion för alla medborgare, och för ett hållbart samhälle måste alla inkluderas. Därför satsar biblioteksverksamheten stora resurser på att nå ut till personer som av olika skäl inte kommer till biblioteket. Såväl skönlitterär läsning som informationsförsörjning och digital kompetens är områden som biblioteken ser som långsiktiga fokusområden för en välmående och hållbar kommun, och därför finns ett samarbete mellan biblioteken och socialförvaltningen för service på särskilda boenden, i form av bl.a. bokdepositioner. På huvudbiblioteket finns också en avdelning från Infoteket, med upplysningar från Region Uppsala.

Inriktningsområde En lärande kommun

Både skol- och folkbiblioteken arbetar med att främja språkutveckling, läsning och lärande på olika sätt. På biblioteken finns ett brett mediebestånd med böcker, tidningar, tidskrifter, e-medier, filmer, spel, ljudböcker och talböcker för att inspirera barn och unga att utforska nya intressen och fritidsaktiviteter.

Inriktningsområde En öppen kommun

Ett gott bemötande och bästa möjliga service är en central fråga för biblioteken och hela kultur- och fritidsförvaltningen. För att öka tillgängligheten för kommuninvånarna kommer folkbiblioteken att införa så kallat meröppet, en möjlighet för besökare att komma in på biblioteket utanför bemannade öppettider.

Medskapande aktiviteter är en del av bibliotekens verksamhet. Biblioteket i Storbrunn har liksom hela kulturhuset medskapandet i fokus, och samma strävan finns på de andra orterna där biblioteken ska ta en drivande roll i aktiverandet av barns och ungas kreativitet. Öppna bibliotek ska ge utrymme för eget skapande. Ett viktigt mål när det gäller verksamheten med och för barn och unga är att deras egna idéer och önskemål tas tillvara, till exempel genom fokusgrupper.

Inriktningsområde En attraktiv och växande kommun

Tillgång till kultur och bibliotek är en faktor som kan bidra till en kommuns attraktionskraft. I Region Uppsalas kulturplan 2019 – 2022 framhålls vikten av ett levande och dynamiskt kulturliv både för människors välbefinnande och för länets attraktionskraft och utvecklingspotential. Biblioteken utgör lokala kulturcentra i sina närområden. De är öppna mötesplatser där besökarna kan ta del av många slags kulturyttringar, från litteratur till konst och teater. Facklitteratur och databaser ger tillgång till

¹ Bibliotekslag (2013:801) § 17

kunskap och samhällsinformation inom olika områden. Bibliotekens samlade verksamhet bidrar på flera sätt till att öka attraktiviteten och stimulera företagsklimatet i kommunen. För barnfamiljer är biblioteken i närmiljön viktiga, både för lån av medier och för att ta del av barnteater, musik och sagoläsning, lika väl som en arena för barns och ungas egen kreativitet.

Bibliotekens uppdrag

Folk- och skolbibliotek tillhör det allmänna biblioteksväsendet och regleras av bibliotekslagen (2013:801). Skolbiblioteksverksamheten regleras även av skollagen (2010:800). Förutom lagstiftningen regleras biblioteksverksamheter av olika styrdokument på internationell, nationell, regional och lokal nivå.

I bibliotekslagens paragraf 2 anges ändamålet för det allmänna biblioteksväsendet: ”Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.”²

Prioriterade grupper

I bibliotekslagen stadgas att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsvariation, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.³

Likaså ska biblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på de nationella minoritetsspråken, andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, och på lättläst svenska.⁴

Folkbibliotek

Bibliotekslagen fastslår att varje kommun ska ha folkbibliotek. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov och deras utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet. Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur. De ska också verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.⁵

² Bibliotekslag (2013:801) § 2

³ Bibliotekslag (2013:801) § 4

⁴ Bibliotekslag (2013:801) § 5

⁵ Bibliotekslag (2013:801) § 6 och 7

Barn och ungdomar nämns specifikt i lagtexten: ”Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar.”⁶

Skolbibliotek

Skolbiblioteken regleras i skollagen (2010:800 2 kap 36§.). Där anges att eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialsolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek. Detta gäller även för de fristående skolorna.

Skolhuvudmännens utgångspunkt ska vara att skolbiblioteket är en rättighet för eleverna som ska anpassas efter deras förutsättningar och behov. Sedan är det rektors ansvar att se till att alla lärare på skolan använder skolbiblioteket regelbundet i sin undervisning. Användningen av skolbibliotek specificeras i läroplanerna som utfärdas av regeringen. I Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, reviderad 2017, står i del 2.8 Rektorns ansvar: ”ett särskilt ansvar för att [- - -] skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens”.⁷

Skolinspektionen som har i uppdrag att följa skolornas arbete har ställt upp följande krav för att eleverna ska anses ha tillgång till skolbibliotek:

1. Eleverna har tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del av elevernas utbildning för att bidra till att nå målen för denna.
2. Biblioteket omfattar böcker, facklitteratur och skönlitteratur, informationsteknik och andra medier.
3. Biblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

Samverkan

I bibliotekslagen stadgas att bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet ska samverka.⁸ Syftet är att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser.

Biblioteksverksamheten i Östhammars kommun

Kultur- och fritidsnämnden ansvarar för folkbiblioteksverksamheten i kommunen. Barn- och utbildningsnämnden ansvarar för skolbiblioteksverksamheten.

⁶ Bibliotekslag (2013:801) § 8

⁷ Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (2011, rev. 2017)

⁸ Bibliotekslag (2013:801) § 14

Folkbiblioteksverksamhet

I Östhammars kommun finns fem folkbibliotek. I Öregrund och Gimo finns folkbibliotek och i Alunda och Österbybruk finns integrerade skol- och folkbibliotek. Huvudbiblioteket finns från och med hösten 2018 i det nya kulturhuset Storbrunn i Östhammar. Kultur- och fritidsförvaltningen har tagit fram fyra teman som ska prägla kulturhuset, och därmed även bibliotekens verksamhet: skapande, möten, berättande och event.

Eftersom biblioteken inte är att ses som filialer till ett huvudbibliotek, utan som egna bibliotek för egna orter, finns det ett behov av varje bibliotek på sin ort, och någon förändring av antalet är inte planerad. Biblioteken fungerar som kulturcentra i sina närsamhällen. Tillgången till skön- och facklitteratur, tidskrifter och tidningar, musik och filmer är viktig. Biblioteken arrangerar också författarträffar, teaterföreställningar, konserter, filmvisningar, utställningar, bokprat för barn och unga och olika typer av skapande verksamhet.

Föräldragrupper från barnhälsovården inbjuds till biblioteksbesök. Inom den länsövergripande samverkan som bedrivs i Språknätet erbjuds föräldrar till alla nyfödda en gåvobok som kan hämtas på biblioteken i kommunen. Dessutom finns en extra gåvobok på finska för barn med finsk bakgrund. Båda böckerna finansieras av Region Uppsala och distribueras till biblioteken via regionbiblioteket.

Från huvudbiblioteket skickas bokdepositioner till förskolor och äldreboenden.

Biblioteken tillhandahåller olika typer av medier för personer med läsnedsättning⁹, såsom lättlästa böcker, storstilsböcker och talböcker. De flesta personer med läsnedsättning använder talböcker. Genom tjänsten Legimus från MTM, Myndigheten för tillgängliga medier, kan biblioteken ge barn, unga och vuxna tillgång till inlästa böcker och dagstidningar som kan läsas via mobil, dator, talboksspelare eller surfplatta. Via MTM kan biblioteken också låna ut punktskriftsböcker, e-textböcker (digital text på dator med olika anpassningar), taktila bilderböcker och teckenspråkig litteratur.

Även nationella minoriteter och personer med annat modersmål än svenska prioriteras genom bl.a. inköp av media på andra språk. Inköpen och omvärldsbevakningen sköts av en bibliotekarie med särskilt mångspråksansvar för biblioteken i hela kommunen.

På biblioteken finns även drop-in-datorer, släktforskningsdator, kopieringsapparat, skrivare och trådlöst nätverk. Där finns tillgång till databaser som Nationalencyklopedin, Landguiden, Alex författarlexikon och Global grant (stipendier och fonder).

Biblioteken som öppna och gratis mötesplatser med möjlighet att använda datorer, databaser och medier av olika slag är viktiga för nyanlända i kommunen.

Samverkan

Biblioteken samverkar med andra förvaltningar och enheter som skolor, förskolor, introduktionsenheten och socialförvaltningen.

Inom Språknätet, Region Uppsalas länsövergripande samverkan samarbetar bibliotekarier, BHV-sjuksköterskor, förskollärare och logopeders kring små barns språkutveckling. De lokala Språknäten

⁹ ”En person med läsnedsättning har på grund av en funktionsnedsättning svårt att läsa tryckt text” – definition hämtad från MTM:s webbsida, <http://www.mtm.se/om-oss/uppdrag-och-lagar/om-lasnedsetting1/>

deltar i den regionala studiedagen som arrangeras årligen och bibliotekarien är också sammankallande för lokala träffar där man planerar gemensamma aktiviteter som föräldraträffar.

Bibliotekspersonal deltar i Regionbibliotek Uppsalas lärtillfällen, projekt och seminarier, som till exempel Mötesplats för Läskonster som riktar sig till personal på barn- och ungdomsbiblioteken. Regionbibliotekets nätverk för bibliotekscheferna och barn- och ungdomsbibliotekarier är andra forum för samarbete.

Biblioteken i Östhammar, Heby, Tierp och Älvkarleby har en gemensam biblioteksplattform på internet, Biblinord. Där kan besökarna söka, reservera och ladda ner medier och få information om bibliotekens övriga utbud och öppettider.

Fokusområden

Folkbiblioteken

Biblioteken i kommunen fungerar som kulturella arenor och mötesplatser och spelar en viktig roll för närsamhället och för främjandet av läsning, litteratur och det demokratiska samhällets utveckling. Denna roll stärks genom att

- kontinuerlig omvärldsbevakning ska göras när det gäller närsamhället och kommunen för att bäst anpassa verksamheten efter befolkningens sammansättning och önskemål
- biblioteken ska öka sitt samarbete med introduktionsenheten i kommunen
- biblioteken ska initiera ett samarbete med SFI (Svenska för invandrare) med inbjudan till studiebesök för eleverna
- biblioteken ska erbjuda litteratur även på andra språk än svenska, däribland de nationella minoritetsspråken och andra språk som förekommer bland kommunens invånare. Östhammars biblioteksverksamhet ska leva upp till de krav som gäller för finskt förvaltningsområde
- tillgängligheten till biblioteken ska ökas genom meröppet, ett system för att ge besökarna tillgång till biblioteken utanför den vanliga öppettiden
- utbudet av medier och program ska analyseras med tanke på att nå nya besökargrupper
- biblioteken ska fungera som mötesplatser för språkvänner inom ramen för projektet Språkvän Östhammar

Enligt bibliotekslagen skall biblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsvariation. Detta sker genom att

- kultur- och fritidsförvaltningen och socialförvaltningen ska utöka sin samverkan för att uppnå ökad förståelse avseende behov som rör tillgänglighet och delaktighet för personer i alla åldrar, vilket innebär fokus på både funktionsvariationer som främst förekommer hos äldre och funktionsvariationer som kan finnas inom andra åldersgrupper
- bibliotekspersonalen ska genomgå fortbildning avseende bemötande av personer med funktionsvariation
- tillgänglighet för alla medborgare ska säkras, så att de ska kunna komma in och vara i de lokaler och miljöer där kommunen bedriver biblioteksverksamhet
- bibliotekens utbud ska finnas tillgängligt även för individer som kan ha begränsad möjlighet att ta sig till ett bibliotek. Detta ska även omfatta digital tillgänglighet för synskadade

personer. Bokprat ska tillsammans med bokdeposition från bibliotek stimulera läsning på särskilt boende och dess mötesplatser

- information om och handledning kring lättillgängliga medier, såsom tal- och ljudböcker, taltidning lättlästa medier och material för språkutveckling, ska erbjudas för såväl barn som vuxna på alla biblioteken
- revidering och förnyelse av den så kallade Äppelhyllan där material för språkträning och lättlästa medier samlas ska göras

Biblioteken har i uppdrag att öka kunskapen om informationsteknik och möjliggöra för fler att ta del av det digitala samhället. Den allmänna digitala kompetensen behöver ökas i takt med att det offentliga Sverige och andra aktörer alltmer övergår till digitala tjänster.

I regeringens budgetproposition för 2018 ingår ett digitalt kompetenslyft 2018 - 2020 genom en bred bibliotekssatsning under namnet Digitalt först, där de regionala biblioteken och folkbiblioteken får en viktig roll.¹⁰ Östhammars kommuns bibliotek deltar aktivt i denna nationella satsning.

Biblioteken i kommunen möter ett ökande behov hos besökare som vill ha hjälp och handledning för att använda olika digitala tjänster. Gruppen 65 år och äldre är relativt stor i kommunen jämfört med genomsnittet i riket, vilket något ökar det totala behovet även om behovet finns i alla åldrar. Sammantaget kommer bibliotekens uppdrag inom detta område att öka, och för att möta detta har en analys av de personella resurserna gjorts, vilket har resulterat i att en bibliotekarie med särskilt tillgänglighetsansvar ska projektanställas under åren 2018 - 2021.

Barn och ungdomar är en framlyft grupp i bibliotekslagen. Biblioteken i kommunen har sedan länge många olika slags verksamhet som riktar sig mot barn och unga. För att nå ännu fler i målgruppen ska biblioteken

- erbjuda alla föräldragrupper inom barnhälsovården ett biblioteksbesök där information om läsning och språkutveckling ges
- ägna särskild uppmärksamhet åt målgruppen unga, både när det gäller lokalens utformning och utbudet av medier och program. Unga ska uppleva att biblioteket är en angelägen plats för dem, en plats där de både kan studera, låna fritidsläsning, få boktips, ordna egna arrangemang, och bara mötas
- söka samarbeten med relevanta partners för att kunna erbjuda läxhjälp på alla biblioteken i kommunen

Skolbiblioteksverksamhet

Skol- och gymnasiebibliotek är en pedagogisk resurs för undervisning och skolarbete som planeras och utgår utifrån respektive skolas identifierade utvecklingsområden. Samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier bidrar till att elever får bättre förutsättningar att lära sig. Biblioteksvisningar, boksamtal för klasser och undervisning i källkritik är exempel på sådana samarbeten.

Digitala resurser som nedladdning av talböcker via Legimus tillhandahålls också av skol- och gymnasiebiblioteken.

¹⁰ <http://www.regeringen.se/4a662e/contentassets/79f6d27416794f0bb146c792e02b65fc/utgiftsomrade-17-kultur-medier-trossamfund-och-fritid.pdf>

Några av skolbiblioteken bemannas några få timmar i veckan. Detta begränsar möjligheten till utveckling av verksamheten.

Fokusområden

Skolbiblioteken

Alla elever i kommunen ska ha tillgång till skolbibliotek enligt skollagen. Skolbiblioteket har en viktig pedagogisk uppgift att fylla, framför allt när det gäller läsande, men också för att stärka elevers kompetenser i bland annat informationssökning, digital kompetens och källkritik.¹¹

Skolbibliotekens arbete stärks genom

- en handlingsplan för hur skol- och folkbiblioteken ska samverka
- en gemensam strategi för läsfrämjande arbete med barn och unga
- fortbildning av skolbibliotekarierna
- att respektive skola upprättar en lokal plan för hur biblioteket ska användas utifrån skolans utvecklingsbehov och möjligheter

Uppföljning

Enligt Bibliotekslagen (2013:801 18§) ska Kungliga biblioteket tillsammans med de regionala biblioteksverksamheterna och kommunerna följa upp hur biblioteksplanen utformats och hur den används.

Biblioteksplanen för Östhammars kommun följs upp varje år i samband med kultur- och fritidsförvaltningens och barn- och utbildningsförvaltningens verksamhetsberättelse.

En medborgarundersökning genomförs för att boende i kommunen ska kunna uttrycka sin åsikt om biblioteksverksamheten och peka på förbättringsområden.

¹¹ <https://www.skolinspektionen.se/skolbibliotek>

Bilaga 1:

Styrande dokument förutom bibliotekslag och skollag

Internationellt antagna styrdokument

IFLA:s/UNESCOS Folkbiblioteksmanifest

Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter

Nationellt antagna styrdokument

Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk, 2009:724

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011

Regionalt antagna styrdokument

Kultur i en nyskapande kunskapsregion – Region Uppsalas kulturplan 2019 - 2022

Regional biblioteksplan för Uppsala län 2015 – 2017

Lokala styrdokument

Kommunfullmäktiges prioriterade mål 2015 – 2018, 2017 års revidering

Flerårsplan 2019 - 2021

Skolplan 2017 - 2022

Strategi för jämställdhetsintegrering

Policy för tillgänglighet

Äldreplan 2018 - 2022